חוות דעת של מכון זולת לתיקונים של יו"ר ועדת החוקה לחוק יסוד: השפיטה

- מכון זולת – לשוויון וזכויות אדם, מקדם את ההגנה על שלטון החוק והדמוקרטיה. בתאריך 20.6.2022 פרסם מכון זולת את **הדוח דמוקרטיה לכאורה: מצב המשטר בישראל**,[1] שהתריע על התהליכים הסמכותניים שהואצו מאז הקמת הממשלה החדשה.

- **התיקונים המוצעים הם חלק מצבר חקיקה שנועד לבצע מהפכה משטרית:** ביום 4.1.2023 חשף שר המשפטים יריב לוין את תוכניתו לבצע מהפכה משטרית במדינת ישראל באמצעות ריסוק עצמאות הרשות השופטת והכפפתה המלאה לרשות המבצעת שכבר שולטת באופן מוחלט ברשות המחוקקת.[2] לצורך מימוש התוכנית, הודיע השר לוין על צבר של תיקוני חקיקה שיכלול, בין היתר, פסקת התגברות ברוב של 61 חברי כנסת, חיזוק כוחם של הפוליטיקאים בוועדה לבחירת שופטים, ביטול עילת הסבירות והפיכת תפקיד היועצים המשפטיים במשרדי הממשלה למשרת אמון. נשיא בית המשפט העליון בדימוס אהרן ברק אמר כי המהפכה של השר לוין היא "אוסף של הצעות רעות שעלו במשך השנים" וכי הדבר המקביל למהפכה הזו הוא "מהפכה של טנקים".[3]

- **לתיקון המוצע עתה על ידי יו"ר ועדת החוקה ח"כ רוטמן אין מעמד בשלב זה, שכן הוא לא הובא לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט, כהצעת חוק פרטית או ממשלתית.**

התייחסות מכון זולת לעיקרי ההצעה של יו"ר ועדת החוקה ח"כ רוטמן:

- **בדומה להצעת שר המשפטים לוין, גם יו"ר ועדת החוקה ח"כ רוטמן מציע שהוועדה לבחירת שופטים תהיה בשליטה מוחלטת של הממשלה.** מוצע שמתוך תשעה חברים, שישה יהיו נציגי הממשלה – שר המשפטים, שני שרים אחרים שתקבע הממשלה ושלושה חברי הכנסת שהם יושבי הראש של ועדות הכנסת שנהוג שהם חברי הקואליציה (ועדת הכנסת, הוועדה לענייני ביקורת המדינה וועדת החוקה, חוק ומשפט).

ההבדל: (1) שר המשפטים לוין הציע שבנוסף לכך יהיו בוועדה עוד שני נציגי ציבור שיבחר שר המשפטים, כאשר אחד מהם עורך דין (כלומר, שמתוך אחד עשר חברים, שמונה יהיו נציגי הממשלה); (2) אין בהצעה של יו"ר ועדת החוקה ח"כ רוטמן התייחסות להצעות שר המשפטים לוין לקיום שימוע פומבי למועמדים לבית המשפט העליון ולביטול שיטת הסניוריטי בבית המשפט העליון.

---

[1] איתי מק, דמוקרטיה לכאורה: מצב המשטר בישראל, **מכון זולת** (20.6.2022).
[2] יעל פרידסון, לוין: נעביר פסקת התגברות ברוב של 61 ח"כים ונשנה את אופן בחירת השופטים, **הארץ** (4.1.2023).
[3] אהרן ברק: הדבר המקביל לרפורמה של לוין - מהפכה של טנקים, **Ynet** (7.1.2023).

- **בדומה להצעת שר המשפטים לוין, גם יו"ר ועדת החוקה ח"כ רוטמן מציע לבטל את עילת הסבירות.**

ההבדל: רק קוצר הנוסח בהצעת שר המשפטים לוין לנוסח עם אותה המשמעות מבחינה מהותית ("לא ידון ולא ייתן צו נגד הממשלה, ראש הממשלה, שר משריה או נבחר ציבור אחר כפי שייקבע בחוק, בעניין סבירות החלטתם").

- **בדומה להצעת שר המשפטים לוין, גם יו"ר ועדת החוקה ח"כ רוטמן מציע לאסור ביקורת שיפוטית על חוקי יסוד ולהסדיר פסקת התגברות ברוב של 61 חברי כנסת. בשונה מהצעת שר המשפטים לוין, יו"ר ועדת החוקה ח"כ רוטמן מציע להגביל עוד יותר את אפשרות בית המשפט לבטל הוראת חוק או חוק רגילים, וכן לאפשר התגברות "מראש".**

ההבדל: (1) בעוד בהצעת שר המשפטים לוין נדרש לביטול חוק רגיל רוב של 80% מכלל השופטים בבית המשפט העליון שיקבע שהחוק סותר סתירה "מהותית" הוראה מפורשת בחוק-יסוד, בהצעת יו"ר ועדת החוקה ח"כ רוטמן נדרש ש-100% מכלל השופטים בבית המשפט העליון הסכימו שהחוק סותר ב"בירור" הוראה בחוק יסוד; (2) בעוד ההצעה של שר המשפטים לוין עסקה רק בפסקת התגברות "בדיעבד" (אם ייכתב במפורש בחוק כי הוא "יעמוד בתוקפו על אף האמור בפסיקת בית המשפט"), ההצעה של יו"ר ועדת החוקה ח"כ רוטמן כוללת גם אפשרות לפסקת התגברות מ"ראש", כלומר למנוע ביקורת שיפוטית באמצעות כתיבה בו במפורש "שהוא תקף על אף האמור בחוקי היסוד".

- לכן מכון זולת ממליץ לחברי הכנסת המייצגים את הציבור הדמוקרטי:

✓ **מדובר באותה הצעה למהפכה משטרית של שר המשפטים לוין באדרת של יו"ר ועדת החוקה ח"כ רוטמן, ואף חמורה יותר בהיבט של פסקת ההתגברות ("מראש" ו"בדיעבד").**

✓ **אין שום הבטחה שהרכיבים שההצעה של יו"ר ועדת החוקה ח"כ רוטמן, שותקת לגביהם, לא יועלו שוב בהמשך (השימוע הפומבי למועמדים לבית המשפט העליון וביטול שיטת הסניורטי בבית המשפט העליון). יש לסרב להתחיל בדיון טרם הממשלה תחשוף את מלוא "הפרקים" של חבילת תיקוני החקיקה שבכוונתה לקדם על בסיס ההסכמים הקואליציוניים. "שיטת הסלמי" נועדה לבלבל את חברי הכנסת והציבור לגבי המהלך הכולל שהממשלה מתכננת לביצוע מהפכה משטרית.**

✓ **יש לסרב לדון בכל הצעת תיקון חוק בנפרד, אלא יש להתייחס לתיקונים כמכלול ההופך את המשטר לסמכותני ומבטל לחלוטין את האיזונים והבלמים בין הרשויות.**